

בארה של תורה

עלון תורני לפרשת השבוע מאת הרב ראובן גולן מח"ם רינונה של תורה

יו"ל ע"י מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

כתובת המערכת:

מודיעין עילית

מסילת יוסף 3/10

טל' - 08-9744220

דוא"ל לרשימת תפוצה:

rg5740@gmail.com

גליון 182 אלול ה'תשע"ו

העלון מוקדש לע"ג סוליקה בת רחל חייבי ע"ה ע"י נכדה ר' יאיר חן הי"ד

כי תצא

האדם בוחר לפני לידתו האם יהיה יפה או מכוער, וכן גבוה או נמוך

"וראית בשביה אשת יפת תואר וחשקת בה" (כא, ב)

בספרי (פיסקא ריא') דרשו "יפת תואר. אין לי אלא בזמן שהיא נאה, מנין אפילו כעורה? תלמוד לומר וחשקת בה, אף על פי שאינה יפת תואר". וכן דרשו במסכת קידושין (כב, א) "וחשקת- אף על פי שאינה נאה", ופירש"י "בחשקו תלה הכתוב ואפילו אינה נאה" [וכתב המלבי"ם, "החשק הוא בלא טעם, שלפעמים יחשק בכעורה ובעלת מום, ואמרו שהחשק אין לו עינים"].

והקשה האור החיים הקד' "וזה מן התימה, למה יאמר יפת תואר ויצטרך לרבות כעורה, היה לו לומר וראית "אשת" ולא יכתוב לא יפת תואר ולא וחשקת?". והאבן עזרא נשמר מקושיא זו, ופירש "יפת תואר- בעיניו", כלומר ש"יפת תואר" שהזכיר הכתוב אינה דוקא אשה יפת מראה אלא אף כעורה, כיון שמכל מקום מוצאת היא חן בעיניו. נותכן שלכן נאמר "יפת תואר" בכתוב חסר, ללמד שלפי האמת אין תוארה נאה אלא רק בעיניו.

ב. והגר"א בפירושו למשלי (לא, ל) ביאר בדרך זו את הפסוק "שקר החן והבל היופי, אשה יראת ה' היא תתהלל". כי לכאורה יש להבין מה ההבדל בין חן ליופי, ובין שקר להבל? אלא ש"חן" נאמר על דבר שמוצא חן בעיני האדם למרות שלפי האמת איננו יפה, וכמו שאמרו (סוטה מז, א) "חן מקום על יושביו, חן אשה על בעלה", ופירש"י "חן מקום על יושביו- ואפילו הוא רע נראה להם טוב. חן האשה תמיד על בעלה, ואפילו היא מכוערת נושאת חן בעיניו". ולכן נאמר "שקר החן", כי החן איננו יופי אמיתי, ומה שאינו אמת הוא שקר. אך "יופי" הוא דבר שיפה באמת, ועליו אי אפשר לומר "שקר", ואף על פי כן לימדנו שלמה המלך ש"הבל היופי", כלומר שיופי ללא יראת שמים הוא שווא והבל, ואין שבח אלא ל"אשה יראת ה' היא תתהלל".

ג. וזאת למודעי כי חן זה הוא הסימן לכך שזהו זיווג זיווג האמיתי של האדם, וכפי שכתב ר' צדוק הכהן מלובלין ב'דברי סופרים' (אות ג), "כל הקנינים של האדם שייכים לו בשורשו, וכמו שאמרו (סוטה ב, א) שמכריזין קודם היצירה בת פלוני לפלוני וכן שדה פלונית לפלוני. ועל כך אמרו חן אשה על בעלה, וכן מקח על מקחו, שזהו הסימן שהוא זיווג ומקח השניך לו, כאשר יש לו חן בעיניו והוא חושק בו דוקא. ועל כן אין טעם בחשק ורצון [כלומר שאי אפשר להבין מדוע אדם בוחר בדבר שבעיני אחרים אינו מוצא חן כל כך], כי אדם חושק בשניך לו ויש לו חן בעיניו יותר מדבר אחר המשובח ממנו".

ד. ויש בנותן טעם לציין בענין זה של כיעור ויופי את דבריו הפלאיים של המקובל רבי אברהם אזולאי [סבו של מרן החיד"א] בעל היחסד לאברהם' (מעין רביעי נהר יא'), שהאדם בעצמו בוחר לפני לידתו האם יהיה יפה או מכוער, וזו לשונו, "בשעת יצירת הולד אומר הקב"ה למלאך הממונה על אוצר הצלמים להוליד לשם את הנפש, כדי שתבחר לה צלם כרצונה, ארוך או קצר, שלם או בעל מום, חלש או גיבור, יפה או מכוער וכיוצא בו. ואומר לה, דעי שהעולם שאת הולכת בה נקרא חיי שעה, ואחר התחייה נקרא חיי עולם, וכל מי שהוא ארוך מבני דורו

יהיה היותר קצר מבני דורו אחר התחייה. וכן בענין עני ועשיר, חלש או גיבור, יפה ומכוער וכל כיוצא בזה. והבחירה נתונה בידו ויש מי שבוחר במקדם ולא במאוחר (היינו שבוחר להיות עשיר או יפה בעולם הזה ולא בעולם הבא), ויש מי שבוחר במאוחר שהוא זמן ארוך, ויש מי שאין דעתו לבחור אלא להיות בינוני במקדם ובמאוחר. ולפי זה אין שום אדם יכול להתרעם מבוראו למה חבירו יפה והוא מכוער וכיוצא בזה, כי הכל תלוי בבחירתו". ועיין שם שהאריך עוד בזה בראיות ודברים נפלאים.

[ויש לעיין כיצד דברי היחסד לאברהם 'עולים בקנה אחד עם דברי הגמ' במס' נדה (טז, ב) שהקב"ה הוא שקובע האם הולד יהיה עשיר או עני וכן את שאר העניינים, ולא האדם עצמו].

בן בכור? קבל פיצוי בירושה על "מכת בכורות" החינוכית שלך

"לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו, כי הוא ראשית אונו" (כא, יז)

הנה ידועה חקירת האחרונים האם החלק הנוסף שמקבל הבכור בירושה הוא מתנה מהאב או מהאחים. כי לפי פשוטו של מקרא הוא מתנה מהאב, שכן נאמר "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו, כי הוא ראשית אונו, לו משפט הבכורה". וכן מבואר בקצות החושן (סי' רע"ח ס"ק יג') שמתנת האב הוא. אולם דעת ה'הנתיבות המשפט' (סי' רע"ח ס"ק ט') שמתנת האחים היא, שחייבתם התורה לתת שני חלקים מהירושה לאח הבכור, וכן כתב החתם סופר (תשובה, ח"ו ס"י קמ"ט) "התורה הטילה על האחים לתת לו מתנה מנכסי אביהם". וכבר האריכו בזה האחרונים ותלו בחקירה זו כמה וכמה מחלוקות בראשונים בענין ירושת הבכור.

ושמעתי ביאור נפלא מירידי הרה"ג נחמיה שוינברגר שליט"א נ"ו ב'נישבת מאור התלמוד ומח"ס 'מנחת חן', שטעם הדעה שמתנת האב היא יתבאר לאור דברי רבינו מאיר שמחה ב'משך חכמה' (שמות ד, כב) על הפסוק "בני בכורי ישראל", שישראל נקראו בכורו של הקב"ה, כי בן בכור נוטל פי שנים בירושת האב מפני שהוא עשה אותו לאבא, וכן ישראל עשו כביכול להשיית לאב לעולם, שהם הכירו השגחתו ויחודו בתבל. ולפי זה ודאי שמתנה מן האב היא.

אמנם 'העולם' אומרים שהבכור מקבל חלק נוסף, בתורת 'פיצוי' על הטעויות והכשלים שעשו הוריו בחינוכו, מכיון שלא היו מנוסים עדיין די הצורך בחינוך הבנים. אך את שאר האחים ידעו כבר לחנוך טוב יותר 'בזכות' האח והבן הראשון. ולפי הסבר זה בודאי שהחלק הנוסף שמקבל הבכור הוא מתנה מהאחים על כך שמחמתו נחסכו מהם מהמורות ושגיאות חינוכיות. ויש להוסיף לזה את דברי הגאון רבי יהונתן אייבשיץ בספר 'אהבת יהונתן' בפרשתנו (כג, ג), "כני אחים גדולים מסייעים לבאים אחריהם, ולכן אמרו שצריך לכבד את אחיו הגדול". ויתכן שאף האמור לעיל הוא חלק מהעזרה האמורה כאן].

ב. תופעה זו של חוסר הבשלות ההורית בחינוך הבן הבכור נקראת בפי העולם 'מכת בכורות', והיא מתבטאת בין היתר ברף הדרישות הגבוה שמציבים לו הוריו, אשר מתאכזבים רבות כשרואים שבנם אינו עומד בציפיות אלו, ואינם שמים לב שאין הוא מסוגל לכך כלל. וכן

שמשון בן עליזה ז"ל ע"י בנימין רחמונה בת רחל שמואל ע"ה מנוחה רחל בת מטילדה לאה ע"ה פלד

מוזלי בת חונה ע"ה ע"י יחזקאל כהן שושנה בת נסרת ע"ה ע"י קרוה אילנה בת גילה ע"ה ע"י אילן ישראל

לע"ג ר' בנימין בן סלחה ז"ל ♦ סרה בת רחמה ע"ה ר' שלמה בן טאוס ז"ל ♦ נאזיה בת תאגיה ע"ה אהרן בן יהיא ז"ל ♦ רחל בת סאלחה ע"ה צביה בת סרה ע"ה

והכוונה כיצד יגדל לתורה ויראת שמים, וחיים בלי תורה ויראה כמיתה הם חשובים.

הגאון רבי חיים עוזר העיד שרבינו יוסף חיים מבבל הוא גדול הדור ולא אחד מרבני אשכנז

“לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו” (כב, י)

בערב שבת זו חל יום פטירתו של רבינו יוסף חיים זיע"א אשר ידוע בכינויו- ה'בן איש חי'. ולהלן נביא פנינת מוסר יקרה שכתב בספר דרושים על התורה שאף הוא נקרא בשם 'בן איש חי'. וזו לשונו, "יש אדם שדרכו לעשות פשרה בין יצר הטוב ליצר הרע, ופוסח על שני הסעיפים. וכמו שכתב הרב שער החצר ז"ל, באחד שהשחית והתעיב והיה אוכל כל ימיו מאכלות אסורות נבילות וטרופות, ורק ביום כיפור היה אוכל מאכל היתר לעשות פשרה בין שני היצרים. ליצר הטוב יאמר, ראה אני עושה רצונך שתזהירני בכל יום לבלתי אכול מאכל אסור, והנה היום איני אוכל אלא מאכל היתר ולא יבוא בפי בשר פיגול. וליצר הרע אומר, ראה הנני עושה רצונך לפרוץ גדר ולאכול ביום כיפור".

"ופשרה כזו מצויה הרבה אצל האדם בכמה עניינים. כגון שהיצר הטוב אומר לו שילך לבית הכנסת להתפלל, והיצר הרע אומר לו שלא ילך. והוא הולך לבית הכנסת ומתפלל חצי תפילה ובהבלעה ומדבר בחזרת הש"ץ, ואומר ליצר הטוב, הרי עשיתי רצונך, שבאתי לבית הכנסת ולבשתי ציצית והתפללתי, וליצר הרע אומר, עשיתי רצונך, שחטאתי בכמה עוונות בתוך בית הכנסת. והמשכיל יבין כי בעל פשרות זה עונשו יותר חמור מן ההולך אחר עצת היצר הרע לגמרי, כי זה שהוא מערב מצוה בעבירה נותן כח לסט"א לשלוט יותר".

"זהו לא תחרוש בשור וחמור יחדיו, כי השור שהוא מין טהור רומז ליצר הטוב, והחמור כיצר הרע שהוא מין טמא, והזהירה התורה שלא יחבר האדם בין שניהם ויעשה פשרה בדבריהם, כי זה גרוע יותר ממי שעושה הרע לבדו".

ב. והואיל והזכרנו את הצדיק נספר בשבחו, וכפי שהביא בספר 'אביר הרועים' (ח"ב עמ' 263) מעשה שסיפר הרה"צ רבי מרדכי צוקרמן זצ"ל, שהיה שקדן כל ימיו בתורה ומפורסם בחסידותו וצדקותו, וממקורבי מנהיג הדור הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי בעל 'אחאיעזר'. שפעם אחת דיברו לפני הגאון רבי חיים עוזר בענין מי הוא גדול הדור, ושיערו המדברים כי בודאי הוא אחד מגאוני ליטא או פולין, ואז אמר להם הגר"ע, "וכי סבורים אתם כי גדול הדור הוא אחד מאלו שהזכרתם, לא כן הדבר, גדול הדור הוא רב הנמצא בבבל, ושמו רבי יוסף חיים!".

ומעשה בסבו של מרן הגרי"ש אלישיב, המקובל האלקי רבי שלמה אלישיב זצ"ל שהיה גדול בחכמת הקבלה עד שגדולי ירושלים חתו מפניו, שהוציא לאור את ספרו הנודע 'לשם שבו ואחלמה', ושלחו לבבל אל רבינו יוסף חיים. הגרי"ח השיבו בדברי שבח רבים שהיה בעל ה'לשם' משתבח בהם יותר מדברי שאר רבני הדור. רבינו הגרי"ח אף הורה לתלמידיו ללבוש בגדי שבת וללכת לירושלים להקביל את פני הרב המחבר. וכשנודע הדבר לרבי שלמה אלישיב אמר שאם היה יודע עד כמה הגרי"ח מחשיב את ספרו היה מוציא חלק נוסף של הספר. ללמדך עד היכן הגיעה הערכתם הרבה של גדולי אשכנז לרבינו.

מתבטאת היא בפנינו הרב שהבכור מקבל נוכח רמזו במדרש (שמו"ר א, א) על תוצאותיו של פינוק זה, ולימדונו אל אלו מחוות עלול הבכור להגיע מרוב פינוק עד שחושב שהכל מגיע לו, עיי"ש בדבריהם].

ובראיון מרתק שהעניק המחנך הנודע הרה"ג משה קלצקין שליט"א מייסד שיטת 'זכרו' ומפקח חינוכי בעל שם (מוסף שב"ק פר' בא תשס"ט גליון 19) הרחיב את היריעה בענין חינוך הבכור: "אם אדם יתיר לעצמו לשגות בחינוך בנו בכורו על סמך התירוץ של 'מכת בכורות', זה יהיה עובד מאד. אך מה אעשה שאני שומע אנשים שעושים שימוש בזה. יותר מפעם אחת שמעתי אבא שמתבטא "מה לעשות? הרי זה הבן הבכור שלי!". ואני שואל: מה זאת אומרת? האם אין לנו בחירה? הבה נעמיד את הדברים בפרופורציה הנכונה: נכון, רגילים לומר שעם הבן הראשון שונים יותר, אך מכאן ועד "הכל מותר לך" המרחק רב מאד. אסור לשגות בחינוך לא עם הראשון ולא עם אף אחד מהילדים. אלא מאי? בחינוך הילד הראשון אין עדיין ניסיון, ולפיכך באמת צריכים להתעניין יותר בנושא, ולקרוא ספרים שעוסקים בנושאי חינוך וכדו".

והנה לכל אדם יש יצר הרע, וכאשר מציב הוא לעצמו מטרות לוקח בחשבון שיש כאן יצר הרע שינסה למנוע זאת ממנו והוא נערך בהתאם. מה שיש כן כאשר אדם מציב מטרות ביחס לבנו הרי אין לו את היצר הרע שיש לילד! ואמנם ישנם אנשים שיודעים להפריד בין הרצון שהוא בבסיס טהור, לבין המציאות. אך ישנם שלא מצליחים להפריד... וכאן עלולות לצוץ בעיות. לפעמים מציבים בפני הילד רף דרישות גבוה. סטנדרט זה אינו גבוה כלל ביחס לרמה בה מצוי האב כיום, אך ביחס להיכן שהילד ממוקם הן גבוהות מידי. וכאשר הציפיות מהילד לא מתממשות האבא מתאכזב ואף עלול לכעוס. הוא לא מרוצה מהמצב שהרי לפי תפיסתו הבן שלו היה חייב להיות כך וכך. כאשר מציבים ציפיות לא ריאליות עלולים להתאכזב. יש לאתר את הסטנדרט המציאותי בו יוכל הילד הבכור לעלות ולהתעלות".

השל"ה הקדוש – על "ידי נשים רחמניות בישלו ילדיהן" ופינוק יתר...

"כי יהיה לאיש בן סורר ומורה" (כא, יח)

בספר 'טעמא דקרא' העיר מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, שכאן נאמר "מורה" בכתוב מלא, ולהלן (פס' כ') נאמר "בננו זה סורר ומורה", בכתוב חסר. ותיקן, שהפסוק דלהלן נאמר בדברי ההורים אל זקני העיר, ודרך ההורים להקטין תמיד חטא בניהם, כי בעיניהם חטאו של הבן פעוט יותר ממה שהוא באמת, מחמת אהבתם אותו, ולכן נאמר "מרה" בכתוב חסר. [וצריך ביאור, שהרי ההורים עצמם מביאים אותו לבית הדין (שכן אם אחד מהם אינו רוצה, אין ממייתם את בנם) וזה מעיד שהינם מבינים את חומרת המעשים של בנם. וי"ל].

ב. ומדברי השל"ה הקדוש למדנו שמי שלוקה בזה בעיקר היא האמא, שמסתירה ומכסה על מעשי בנה מרוב אהבתה אליו, וכפי שכתב בשער האותיות (אות ד' דרך ארץ יז), "הנשים מצוות על הוכחת בניהם יותר מהאב, שהם מצויות יותר בבית. ויען כי טבע הנשים רך, לכן החיוב מוטל עליהן ללבוש כלי גבר, להיות לה אביר לב להוכיחו שבט מוסר עד שיסור מדרך הרע וילך בדרך הטוב והישר. ודרך רמז אני אומר "ידי נשים רחמניות בישלו ילדיהן" (איכה ד, י), שאותן הנשים שמרחמות על ילדיהן מבלי להדריכם שבט מוסר, הם 'מבשלות' אותם, כלומר ממייתות אותם, כי אם יעלימו עין ממעשי הילד ויניחוהו בלא מוסר

שיחות חיזוק והשקפה מהרב ראובן גולן בעמדות ובאתר קול הלשון, ובטל' 03-6171001 [הקס 1-1-2-48-1-1]. השיעור המרכזי נמסר ביום ה' בשעה 16:45, ובשידור חי בקול הלשון. לקבלת העלון מדי שבוע שלח הודעה ל- rg5740@gmail.com

מוסדות דרכי תורה רחובות, בתי מדרש להוראה ולרבנות וכוללי יום לאברכים מצויינים

בחסדי ה' עומדים אנו בפני הקמת בית מקדש מעט שיהיה מגדל-אור של תורה תפילה וחסד בעיר רחובות ת"ו. אשרי מי שיוזכה ויתקיים בו הפסוק "ונתתי להם בביתי ובחומותי יד ושם טוב". באים אנו בקריאה של חיבה לאחינו בית ישראל לבוא ולטול חלק בהקמת הבית, ברכישת: אולם בית המדרש, חדר לימודים, מטר בנין, לבנה ועוד. ניתן להנציח את שם התורם על כל הבנין. **לפרטים 054-2637798, 08-9452903**

לע"נ שרה זהרה בת דוד גרסי ע"ה ♦ רחל בת מרים רוקח ע"ה ♦ יעקב בן יעקב ז"ל ע"י יעקובסון ♦ מאיר בן אספרונס בן דוד ז"ל ע"י סלח

יורם בן אריה רייפר ז"ל
אברהם בן מרים ז"ל ע"י סלח
ישראל בן חיים קעטבי ז"ל

שמחה בת שרה אליאס ז"ל ע"י איתח
יעקב בן ריקה בן סימון ז"ל ע"י בריגה
ימימה בת שמעה שלום ע"ה

שלומית בת יוסף כבתי ע"ה
ויקטוריה בת טובה בן זקן ע"ה
אורה עישה בת ביחה פריחה ע"ה